

THE TREATY OF THE
 PEACE OF VEREENIGING
 WAS SIGNED ON THIS
 TABLE AT MELROSE
 HOUSE · PRETORIA · ON
 MAY · 31 · 1902 · BY

Kitchener
 of Khartoum
Milner
S. Burger
F. W. Reitz
Louis Botha
J. H. de la Rey
L. J. Meyer
J. C. Krogh
C. R. de Wet
J. B. M. Hertzog
W. J. C. Brebner
C. H. Olivier

Foto van die silwerplaatjie in die tafel waaraan die vredesverdrag van Vereeniging op 31 Mei 1902 in die Melrosehuis onderteken is. Links staan die handtekening Kitchener of Khartoum en Milner namens die Britse Ryk. Regs staan die handtekeninge van die afgevaardigdes van die twee republieke, namens Transvaal S. Burger, F.W. Reitz, Louis Botha, J.H. de la Rey, L.J. Meyer en J.C. Krogh; namens die Oranje-Vrystaat C.R. de Wet, J.B.M. Hertzog, W.J.C. Brebner en C.H. Olivier.

Foto: Melrosehuis-Museum

THE PARTISAN OF THE WAR GRADED BEFORE THE CONSTITUTION SIGNING THE PEACE TREATY IN GENEVA

Signing the Peace Treaty

Toeligting by die afbeelding op die teenoorstaande bladsy.

Tekening deur Sydney P. Hall van die ondertekening van die Verdrag van Vereniging in Melrosehuis op 31 Mei 1902. Die Engelse onderskrif lui:

The passing of the war cloud before the Coronation: signing the peace treaty at Pretoria, drawn by our special artist, Sydney P. Hall M.V.D.

Die Coronation was die kroning van Eduard VII in 1902. Die opstelling van die ondertekenaars is soos volg. Links, aan die koppenent van die tafel sit Milner en Kitchener. Aan Kitchener se kant van die tafel sit van links na regs C.R. de Wet as Staatspresident van die Oranje-Vrystaat, opvolger van die siek M.Th. Steyn, en die drie ander Vrystaatse afgevaardigdes: J.B.M. Hertzog, W.J. Brebner en C.H. Olivier. Aan Milner se kant van die tafel sit die Transvaalse afgevaardigdes Schalk Burger as waarnemende Staatspresident, L. Botha, F.W. Reitz, J.H. de la Rey, L. Meyer en J.C. Krogh. Die tekenaar het bygevoeg 'n jeugportret van J.C. Smuts tussen S. Burger en L. Botha, wat egter nie aanwesig was nie, links luitenant-kolonel Hamilton, Kitchener se sekretaris (nie Ian Hamilton nie), regsonder kaptein Henley (in burgerklere) en regsbo 'n my onbekende Britse offisier.

Kitchener wissel 'n paar woorde met De Wet en Hertzog oorhandig 'n stuk papier met 'n aantekening aan Henley, terwyl Reitz opstaan om te verklaar dat hy die verdrag onderteken namens die Zuid-Afrikaansche Republiek maar nie namens homself nie; hy wou die eed van trou aan Eduard VII nie aflé nie en het met sy seuns in tydelike vrywillige ballingskap gegaan.

'n Ander tekening van dieselfde toneel, vanuit die teenoorgestelde kamerhoek gesien, staan in J.J. Oberholster, *Die historiese monumente van Suid-Afrika*, R. van Ryn en Raad vir Nasionale Gedenkwaardighede, Pretoria 1972, p.304.

KOL. DR. J. PLOEGER

KOLONEL DR. JAN PLOEGER GEHULDIG

Op 11 September 1985 het die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns te Pretoria - dit is die vernaamste vereniging van Afrikanergeleerdes - in die MUSAION van die Universiteit van Pretoria die "besondere erepenning vir geskiedenisbevordering" oorhandig aan Kol. Dr. J. Ploeger. Dit is een van die hoogste onderskeidings wat 'n historikus in Suid-Afrika te beurt kan val. Die huldigingstoespraak by die oorhandiging is gelewer deur professor F.A. van Jaarsveld, hoof van die Departement Geskiedenis in die Universiteit van Pretoria, ewe-eens 'n historikus van naam in die geskiedskrywing van Suid-Afrika.

Kol. Dr. J. Ploeger is 'n gewaardeerde historikus met indrukwekkende produktiwiteit en met 'n besonder groot aantal publikasies oor die geskiedenis van Suid-Afrika op sy naam. As gebore Nederlander het hy veel gepubliseer oor die bydraes van Nederlandse immigrante aan die ontwikkeling en bloei van hierdie land. Hy was bestuurslid van verskeie kulturele verenigings en het 'n paar verenigingstydskrifte help stig en geredigeer. Hy het talle artikels in *Pretoriana* laat verskyn en gaan nog hiermee voort. Die Akademie se erepenning is 'n laat en welverdiende onderskeiding vir sy wetenskaplike werk.

Hieronder volg die teks van die huldigingstoespraak van prof. F.A. van Jaarsveld by die oorhandiging van die penning. Die teks is oorgeneem uit die Akademie se *Jaarboek* 1985, p. 35 en 47. Ek voeg hieraan toe dat Dr. J. Ploeger getroud is met Alida Ploeger, netsoos hy gebore in die provinsie Groningen in Noord-Nederland, en dat hulle een seun, Hendrik, en twee kleinkinders het.

C. de Jong

BESONDERE EREPENNING VIR GESKIEDENISBEVORDERING AAN DR. JAN PLOEGER

Huldigingswoord deur prof. F.A. van Jaarsveld

Jan Ploeger is op 18 Februarie 1913 in Nederland, in die dorpie Noordbroek in die provinsie Groningen gebore, waar hy van 1925 tot 1928 aan die Rijks Hogere Burgerschool te Sappemeer studeer en hom van 1928 tot 1932 voltyds, en van 1932 tot 1934 deelyds aan die Rijkswekskool voor Onderwyzers te Winschoten bekwaam om o.m. geskiedenis op skool te onderrig. In 1936 emigreer hy na Suid-Afrika, skryf hom in by die Universiteit van Pretoria en behaal in 1937 die B.A. met hoofvakke Afrikaans, Afrikaans-Nederlandse Kultuurgeskiedenis en Geskiedenis (met lof). In 1940 verwerf hy die M.A.-graad in Geskiedenis (onderskeiding) met 'n dissertasie oor *Ulrich Gerhard Lauts (1787-1865), die skakel tussen Nederland en die Voortrekkers* wat in 1940 in *Historiese Studies* gepubliseer word. In 1943 verwerf hy die M. Ed.-graad op grond van 'n verhandeling oor die oorsprong en die grondbeginsels van die CNO.¹ In 1945 word die D. Phil.-graad aan hom toegeken vir sy proefskrif *Onderwys en Onderwysbeleid in die Suid-Afrikaanse Republiek onder ds. S.J. du Toit en dr. N. Mansvelt, 1881-1900*, gepubliseer in die *Argiefjaarboek* 1952.

Dr. Ploeger het in Nederland as laerskoolonderwyser diens gelewer en sy loopbaan in sy aangenome vaderland in 1938 begin toe hy een semester as

tydelike lektor in die Nederlandse Kultuurgeskiedenis aan die Universiteit van Pretoria opgetree het; in 1939 tree hy in diens van die Transvaalse Onderwysdepartement en gee sekondêre onderrig aan die Rustenburgse en Nylstroomse hoërskole. Van 1941 tot 1946 dien hy as tydelike lektor in Geskiedenis en Nederlandse Kultuurgeskiedenis aan genoemde Universiteit en tree daarna as joernalis by *Die Volkstem* op; in 1950 keer hy terug tot die onderwys en lewer vier jaar lank diens aan die Pretoriase "High School for Boys", waarna sewe jaar volg aan die "Hillview High School" met Afrikaans en Geskiedenis as vakke. In 1962 word dr. Ploeger na die Departement Werke gesekeundeer en skryf die geskiedenis van "Over-vaal", die Administrateurswoning. In 1964 aanvaar hy diens by die Departement Verdediging se Dokumentasiesentrum en word kolonel en senior-stafoffisier Argief en Navorsing, S.A. Weermag. In 1973 het hy op 60-jarige ouderdom afgetree maar aanvaar in dieselfde jaar 'n aanstelling as staatshistorikus met opdrag om die lotgevalle van burgerlikes tydens die Tweede Vryheidsoorlog te boekstaaf, 'n projek waaraan hy tans nog werk, niteenstaande hy op 70-jarige ouderdom vir die tweede keer afgetree het.

Die skrywer se liefde vir kultuurgeskiedenis het in Groningen ontstaan waar die gesin gewoon het op die grens van 'n gebied wat van die see herwin is. Daarin is kleipotte gevind wat uit die 7e eeu v.C. dateer; ook die nabyheid van 'n vroeg 14e-eeuse Romaans-Gotiese dorpskerk het sy belangstelling geprikkel. In Suid-Afrika het proff. S.P. Engelbrecht, I.D. Bosman en M. Bokhorst sy aandag op die betrekkinge tussen Nederland en sy nuwe vaderland gevestig, en het kultuurhistoriese verhoudinge in die tydperk van die Groot Trek tot ongeveer 1910 met Transvaal as swaartepunt, 'n nuwe veld vir sy ondersoek geword. Namate hy ouer geword het, het hy dit as sy vernaamste taak gesien om kort, maar deeglik gefundeerde populêrwetenskaplike bydraes oor kultuurhistoriese temas te publiseer met die oog op verspreiding van kennis wat die gewone mens die idee moes bybring dat Geskiedenis die grondslag van 'n doelgerigte volksbestaan vorm - veral in 'n tyd waarin die historiese besef aan die taan was. Dr. Ploeger is oortuig dat die historikus Kultuurgeskiedenis as 'n noodsaaklike opleidingsrigting moet beskou omdat dit sy veld van ondersoek verbreed en hom voeling met sy lesers laat behou. Geskiedenis mag nie in 'n ivoortoring beoefen word nie, maar moet die massas bereik, waartoe tydskrifte 'n belangrike bydrae lewer. Hy hou van besonderhede, pluis sy temas uit en stel objektiwiteit en onbetrokkenheid as 'n hoë prioriteit.

Dr. Ploeger het 'n enorme wye terrein op die gebied van die Kultuurgeskiedenis in 'n ewe wye reeks tydskrifte bestryk - om byvoorbeeld aan *Historia*, *Militaria*, *Africana-Aantekeninge en Nuus*, *Zuid-Afrika* en *Nieuws uit Zuid-Afrika* te dink. Met sy aankoms in Transvaal het hy hom geïnteresseer vir die leefwyse en bydrae van die vroeë Nederlandse immigrante tot die Afrikaner se kultuur. Hy het sowat 4 000 items uit sy geskrifte en boekery aan die Letterkundige Museum² geskenk. Naas sy genoemde dissertasies het hy in 1943 'n boek oor *Prins Willem van Oranje, vader van die Nederlandse Vryheid* uitgebring, Paul Kruger se *Gedenkskrifte* in 1947 in Afrikaans geherpubliseer, en in dieselfde jaar bydraes oor o.a. Nederlandse figure soos E.J.P. Jorissen, U.G. Lauts, N. Mansvelt, D. Postma, Erasmus Smit, Jacobus Stuart, D. van der Hoff en G. Beelaerts van Blokland in 'n boek, *Suid-Afrikaanse*

Heldegally, uitgebring. Saam met dr. Anna Smith was hy redakteur van 'n *Plate-atlas van die Geskiedenis van die Unie van Suid-Afrika* (1949) en skryf in 1960 die *Geskiedenis van die uitgewery Wallachs Beperk, 1873-1960* met *De Volksstem* en *Die Volkstem* as sentrum. In 1963 volg *Over-Vaal, die geskiedenis van 'n ampswoning*, wat in opdrag van die Transvaalse Provinsiale Administrasie gepubliseer is. As staathistorikus het dr. Ploeger drie bande oor die burgerlike aspek van die Tweede Vryheidsoorlog gelewer waarvan die eerste in 1985 ter perse gaan. Hierbenewens het hy 'n afsonderlike geskiedenis van elke blanke konsentrasiekamp opgestel, asook vir die eerste keer dié van Swart konsentrasiekampe, manuskripte waarin op die lewenswyse, ervarings en moraal van mense in gevangenskap gekonsentreer word. Hierdie studies bring onbekende aspekte van die Anglo-Boere-oorlog onder die aandag wat ons beeld van die tema gaan verander.

Dr. Ploeger het in die besture van talle kulturele organisasies gedien, o.a. ook as redakteur van die *Bulletin* van die Stigting Simon van der Stel en *Militaria* opgetree, en in talle ander redaksies gedien. Hy was lid van die S.A. Raad van Oorlogsgrafte en is nog steeds lid van die Nederlands Zuid-Afrikaanse Vereniging van wie hy in 1974 die Van Riebeeck-medalje, beskikbaar gestel deur die NZAV, ontvang en in 1975 'n silwerpenning van die Stigting Simon van der Stel. Hy het in 1962 lid geword van die Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden en in 1966 volle lid van die S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns op grond van sy "belangrike werk aan die uitbouing van die Afrikanersaak". Hy was lid van die Historisch Genootskap te Utrecht en is erelid van die Genootskap Oud-Pretoria, vir wie se *Pretoriana* hy ook as redakteur opgetree het, sowel as erelid van die Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden.

In 1970 is die KG SAW^a-aanprysing aan hom toegeken.

Dr. Ploeger se bydrae tot die kultuurgeskiedenis is indrukwekkend, al was dit merendeels in die vorm van etlike duisende artikels wat minder opsigtelik as talle boeke is. Deur sy koms na Suid-Afrika en sy inwerking by die Afrikaanse kultuur het hy ons geesteslewe op 'n voorbeeldige wyse verryk.

Verwysings van die redakteur van *Pretoriana*.

1. Christeljk Nasionaal Onderwijs.
2. Nasionale Afrikaanse Letterkundige Museum te Bloemfontein.
3. KG Suid-Afrikaanse Weermag.

ONTHULLING VAN GEDENKPLAAT VIR J.J. KIRKNESS, MEESTERBOUER

Op Maandagmôre 23 September 1985 het 'n groep Pretorianers byeekom in die hal van die nuwe Hoofposkantoor aan Kerkplein om die onthulling van 'n gedenkplaat by te woon. Die aanleiding tot die aanbring van dié plaat was dat die kantoor van Mnr. John Johnston Kirkness voor 1900 op die plek van die hal gevestig was en dat hy een van die vooraanstaande sakelui van Pretoria was. Die inisiatief tot die aanbring is geneem deur die Pretoriase Historiese Vereniging, ook die Genootskap Oud-Pretoria genoem.

Hieronder volg die toesprake wat die Posmeester-Generaal Mnr. W.T.B. Ridgard, en die voorsitter van die Pretoriase Historiese Vereniging Dr. N.A. Coetzee voor die onthulling van die plaat gelewer het.

TOESPRAAK DEUR DIE POSMEESTER-GENERAAL BY DIE ONTHULLING VAN 'N GEDENKPLAAT TER ERE VAN WYLE MNR. J.J. KIRKNESS OP 23 SEPTEMBER 1985

Dr. Coetzee, Mr. Kirkness, ladies and gentlemen,

We have gathered here today to unveil the commemorative plaque in honour of the late Mr J.J. Kirkness on the site where his headquarters and workshop were actually situated during the period 1895 to 1935. It is quite unusual to have a plaque such as this within the precincts of a Post Office building, but I had no hesitation in supporting the request from the Kirkness family in this regard. The western façade of Church Square is steeped in history and I am sure that Pretorians especially would be pleased that an aspect of a bygone age can be commemorated with such a plaque.

May I in passing also say that the long forgotten Commissariat Square just outside this building on the corner of Vermeulen and Paleis Streets, has once again been partly restored as a public square after being used as a parking area for vehicles for a number of years. It is interesting to know that the first artillery corps was accommodated in barracks which were situated on the square during the 1880-1881 war of independence. It also consisted, amongst other things, of an ammunition depot and training grounds.

To come back to the late Mr Kirkness, John Johnston Kirkness was born on 1 April 1857 on the Orkney Islands, North Scotland. During his college years he qualified himself in the building industry, obtained the diploma in Building Construction at the Heriot Watt College in Edinburgh and completed his apprenticeship in the carpenters industry to work as a craftsman at a firm in Glasgow. In 1879 at the age of 22 he emigrated to South Africa, landed at Port Elizabeth and subsequently worked in Durban, Bethlehem and on the Barberton Gold Fields. He returned to the Orkney Islands where he married Mary Ann Baikie on 16 June 1884. He later returned to South Africa and settled in Pretoria in 1887.

Mr Kirkness passed away on 13 June 1939 in the mansion at 255 Pomona Street, Muckleneuk, which he built himself to test the bricks he produced at his brickworks in Groenkloof. The bricks proved to be of good quality as is evidenced by the fact that the house is still standing today and is now the pro-

perty of the University of South Africa.

The well-known "Kirkness" imprinted face-bricks, roof and floor tiles as well as pottery were used throughout the country, in neighbouring countries and even overseas. Sir Herbert Baker, the famous architect, also made use of Kirkness products in the Union Buildings. The Groote Schuur Hospital in Cape Town and the Harare Post Office in Zimbabwe are among those buildings that have been built with "Kirkness" bricks.

The site of the old Kirkness Brickworks on the outskirts of Groenkloof is presently being developed into sports fields for the Pretoria College of Education.

Wyle mnr. Kirkness kan as 'n pionier in die boubedryf in die tyd van die Zuid-Afrikaansche Republiek en selfs later bestempel word. Van die talle strukture wat hy opgerig het, is die volgende reeds as nasionale gedenkwaardighede verklaar:

1. Die vierde en laaste Raadsaal in Bloemfontein.
2. Die Ou Raadsaal in Pretoria.
3. Die Ou Letteregebou en die Ou Wetenskapegebou van die Universiteit van Pretoria.
4. Die Wierdabrug oor die Hennopsrivier.
5. Die Leeubrug oor die Apiesrivier.
6. Die Paul Kruger Hospitaal in Rustenburg.
7. Die ou Hoofgebou van die administratiewe blok van die Veeartsenykundige Navorsingsinstituut te Onderstepoort.
8. Die Staatsartillerie- en stalle, komplekshuise 1-15.

Benewens die voorgenoemde het wyle mnr. Kirkness nog talle ander bekende geboue opgerig waarvoor aansoek reeds gedoen is om dié wat nog staan, as nasionale gedenkwaardighede te bewaar. Die Ou Munt en Ou Nasionale Barclaysbankgeboue wat tans nog deel van die Pretoriase Poskantoor vorm, is o.a. twee van dié ou geboue, alhoewel kantoor en werkwinkels nie behou gebly het nie.

Notwithstanding the fact that his activities in the building industry must have kept him very busy, the late Mr Kirkness could still find time to make valuable contributions to the economic, cultural and religious activities of the Pretoria of his time. Among other things he was the fourth Mayor of Pretoria and also the President of the National Master Builders' Federation of South Africa. He was also someone who was acutely aware of the plight of the less fortunate members of the community and it is a well-known fact that he contributed liberally to various welfare organisations. He went further than just assisting financially as is evidenced by the fact that he was for many years Chairman of the Pretoria branch of the Prisoners' Friend organisation.

The late Mr Kirkness was indeed a remarkable man who accomplished much in his life-span of just more than 82 years. His son Mr John Kirkness who is also present here today, can be justly proud of his father's fine achievements.

Ladies and Gentlemen, it now affords me great pleasure to unveil this plaque in memory of such a distinguished citizen of our city.

**TOESPRAAK VAN DIE VOORSITTER GENOOTSKAP OUD-PRETORIA
BY DIE ONTHULLING VAN DIE J.J. KIRKNESS GEDENKPLAAT
HOOFPOSKANTOOR, PRETORIA, OP 23 SEPTEMBER 1985**

Die Genootskap Oud-Pretoria verwelkom u mnr. W.T.B. Ridgard, Posmeester-Generaal, by hierdie historiese geleentheid waar ons eer wil bring aan mnr. John Johnston Kirkness, pionier van die bou-industrie in Pretoria. Ook verwelkom ons mnr. G.J. van Rensburg, Streekdirekteur Noord Transvaal, mnr. G.C. du Pisanie, Posmeester van Pretoria, mnr. C.G. Maree, Senior Direkteur Werke en Eiendomme, en mnr. G.J.F. van Rensburg, Adjunk Posmeester-Generaal. Dit is vir ons 'n groot eer dat u as die hoogste amptenare van die Departement Poswese hier teenwoordig is. Ook verwelkom ons mnr. John Niven Kirkness, seun van J.J. Kirkness, wat aan die Genootskap Oud-Pretoria 'n aansienlike skenking gegee het om ons in staat te stel om hierdie eerbewys moontlik te maak, aangevul deur die lede wat ons verkry van die Genootskap Oud-Pretoria se lede. Ook verwelkom ons mnr. John Johnston Kirkness, 'n neef, en mnr. D.J. Kirkness, 'n seun van J.N. Kirkness. Ons verwelkom ook die pers en hoop dat hulle 'n mooi verslag van hierdie geskiedkundige geleentheid sal bring vir die algemene publiek om daarvan kennis te neem. Ook verwelkom ek die lede van die Genootskap Oud-Pretoria en veral die Bestuurslede teenwoordig.

Ek vra nou mnr. W.T.B. Ridgard, Posmeester Generaal om die onthulling waar te neem. (Die toespraak volg hierby). Met die onthulling het mnr. Ridgard vir mnr. J.N. Kirkness gevra om die gordyntjie weg te trek; dit was 'n besondere eer aan die seun van sy vader J.J. Kirkness, en ons dank aan mnr. Ridgard vir hierdie grootmoedige daad. Die bewoording op die plaat is soos volg:

HEAD OFFICE J.J. KIRKNESS LTD

ON THIS SITE STOOD THE WORKSHOPS AND REGISTERED OFFICE OF J.J. KIRKNESS (1857-1939) A BUILDER AND CONTRACTOR. HE CARRIED OUT MANY MAJOR CONTRACTS IN SOUTH AFRICA, ESPECIALLY IN PRETORIA, SIX OF WHICH ARE FEATURED IN THE PUBLICATION. "THE HISTORICAL MONUMENTS OF SOUTH AFRICA".

HOOFKANTOOR J.J. KIRKNESS BPK.

OP HIERDIE TERREIN HET DIE WERKPLAAS EN GEREgistreERDE KANTOOR VAN J.J. KIRKNESS (1857-1939), 'N BOUER EN AANNEMER, GESTAAN. HY HET TALLE GROOT KONTRAKTE IN SUID-AFRIKA UITGEVOER, HOOFSAAKLIK IN PRETORIA, WAARVAN SES IN DIE PUBLIKASIE "DIE HISTORIESE MONUMENTE VAN SUID-AFRIKA" VERMELD WORD.

Genootskap Oud-Pretoria

Old Pretoria Society